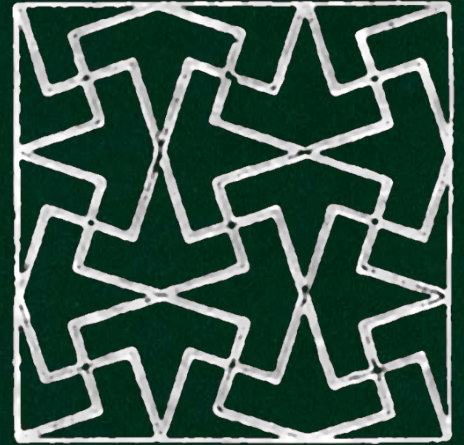
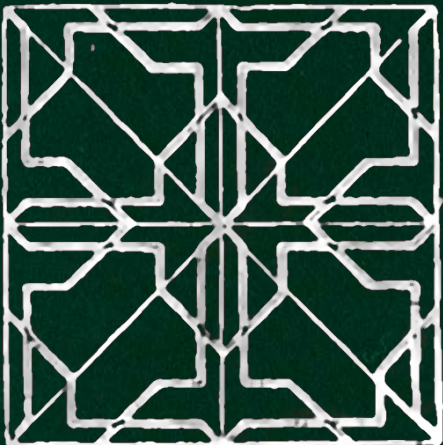

არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების
პოლიტიკური მონაწილეობის საკითხი
საქართველოს კონსტიტუციებში

არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების პოლიტიკური
მონაწილეობის საკითხი საქართველოს კონსტიტუციებში

ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი
EMC

თბილისი, 2020

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Embassy of Switzerland in Georgia

ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი

EMC

Human Rights Education and Monitoring Center

დოკუმენტის მომზადება შესაძლებელი გახდა პროექტის, „ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის და უფლებების დაცვის გაძლიერება კვლევის, განათლების, ადვოკატირების და ნდობის მშენებლობის გზით“, ფარგლებში, რომელსაც საქართველოში შვეიცარიის საელჩოს მხარდაჭერით ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC) ახორციელებს. დოკუმენტი არ გამოხატავს შვეიცარიის საელჩოს პოზიციას და მოსაზრებებს.

დოკუმენტის ავტორი: ქამრან მამედლი

დოკუმენტის ხელმძღვანელი: თამთა მიქელაძე

გარეკანი: სალომე ლაცაბიძე

აკრძალულია აქ მოყვანილი მასალების გადაბეჭდვა, გამრავლება ან გავრცელება კომერციული მიზნით, ორგანიზაციის წერილობითი ნებართვის გარეშე.

© ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC)

მისამართი: ი. აბაშიძის 12ბ, თბილისი, საქართველო

ტელ: +995 032 2 23 37 06

www.emc.org.ge

info@emc.org.ge

<https://www.facebook.com/EMCRIGHTS/>

ხშირად, როცა საქართველოში არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების პოლიტიკური მონაწილეობის საკითხზე ვსაუბრობთ, წინასწარ შექმნილი განწყობები და იდეოლოგიური დაშვებები გვაფიქრებინებს, რომ დამოუკიდებლობის პირველ წლებთან შედარებით, ამ ჯგუფების პოლიტიკური მონაწილეობა არა მხოლოდ ფორმალურად, არამედ არსებითად და არსობრივად შეიცვალა. ერთი შეხედვით, ამგვარი ვარაუდები და დაშვებები იმით არის გამყარებული, რომ დღევანდელი პოლიტიკური ელიტა, 90-იანი წლების დასაწყისის მსგავსად, საჯარო გამოსვლებში აღარ აცხადებს, რომ არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფები ეთნიკური ქართველების თანასწორები არ არიან. დღეს უკვე არსებობს სპეციალური სტრატეგიები, სამოქმედო გეგმები და უწყებები, რომლებიც უმცირესობების უფლებების დაცვას ისახავს მიზნად. ქვეყნის კონსტიტუცია განმარტავს, რომ ყველა ფორმის დისკრიმინაცია დაუშვებელია და აკრძალული. თუმცა, პოლიტიკური მონაწილეობის ანალიზისას, კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, დავაკვირდეთ არა მხოლოდ სახელმწიფოში არსებულ დეკლარირებულ შეხედულებებს, არამედ გავიაზროთ და შევაფასოთ 30 წლის განმავლობაში მიმდინარე კონსტიტუციური ცვლილებები და პოლიტიკური რეფორმები. ხოლო, ამ შეფასებისას, წინასწარ უნდა ვადიაროთ, რომ ამ საკონსტიტუციო ცვლილებების პროცესში არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების რამდენიმე პრივილეგირებული წარმომადგენლის საკონსტიტუციო კომისიაში ან პარლამენტში ყოფნა ავტომატურად არ გულისხმობს არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების პოლიტიკურ მონაწილეობას.

წინამდებარე სტატია კონსტიტუციონალისტებთან სიღრმისეული ინტერვიუების საფუძველზე მომზადდა. დოკუმენტი მიზნად ისახავს მკითხველს დაანახოს, კონსტიტუციური და პოლიტიკური რეფორმების პროცესში როგორ იდგა არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების პოლიტიკური მონაწილეობის საკითხი და რა არგუმენტები და წინააღმდეგობები იჩინდა თავს ამ საკითხზე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში.

ინტერვიუების პროცესში ოთხი მთავარი თემა გამოიკვეთა: (1) კონსტიტუციური რეფორმების ძირითადი მიზნები და მიზეზები; (2) პროცესების ინკლუზიურობა; (3) რეფორმების პროცესში ყურადღების მიღმა დარჩენილი საკითხები; და (4) არადომინანტური ჯგუფების პოლიტიკური მონაწილეობის მექანიზმები.

სტატია მომზადდა შემდეგ კონსტიტუციონალისტებთან ინტერვიუების საფუძველზე:

ავთანდილ დემეტრაშვილი: საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ყოფილი თავმჯდომარე, 2010 წელს სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიის თავმჯდომარე.

დავით უსუფაშვილი: საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარე 2012-2016 წლებში.

ვახტანგ ხმაღაძე: 1993-1995 წლებში სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიის თავმჯდომარის მოადგილე. 2006-2015 წლებში კავკასიის უნივერსიტეტის სამართლის სკოლის და თბილისის ეკონომიკისა და სამართლის აკადემიის ასოცირებული პროფესორი.

ვახუშტი მენაბდე: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამართლის სკოლის ასოცირებული პროფესორი საჯარო სამართლის მიმართულებით.

გიორგი გოცირიძე: ჩრდილოეთ ოკაიოს უნივერსიტეტის სამართლის მაგისტრი (LLM).

1. კონსტიტუციური და პოლიტიკური რეფორმების ძირითადი მიზნები და მიზეზები

საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ, ქვეყანა რამდენიმე წლის განმავლობაში კონსტიტუციური კანონის გარეშე იმართებოდა. თითქმის ყველა რესპონდენტი აღიარებს, რომ ქვეყნის კონსტიტუციის შექმნის და შემდგომ მისი რეფორმირების პროცესებზე, ხშირად, კონკრეტული პოლიტიკოსების მოსაზრებები და ინტერესები ახდენდა გავლენას, ხოლო არსებულ კონტექსტებსა და მოქალაქეთა (ან მოქალაქეთა ჯგუფების) საჭიროებებზე აქცენტი თითქმის არ კეთდებოდა.

კონსტიტუციონალისტებთან ინტერვიუებში გამოიკვეთა, რომ 1991-1992 წლების სახელმწიფო გადატრიალების შემდეგ ფაქტობრივი ხელისუფლების დეკლარირებული პოზიცია, რომ აღედგინა 1921 წლის კონსტიტუცია, პრაქტიკულად, განუხორციელებელი მიზანი იყო. უსუფაშვილის განმარტებით, ეს იყო მომგებიანი პოლიტიკური ნაბიჯი, თუმცა, მისი სისრულეში მოყვანა შეუძლებელი იყო. ვახტანგ ხმალაძის და ავთანდილ დემეტრაშვილის თანახმად, 1921 წლის კონსტიტუცია განსხვავებულ სახელწიფოებრივ მოწყობას ითვალისწინებდა, რის გამოც, საბოლოოდ, ახალი კონსტიტუციის შექმნის გადაწყვეტილება იქნა მიღებული. ვახტანგ ხმალაძე და ავთანდილ დემეტრაშვილი აღნიშნავენ, რომ 1995 წლის კონსტიტუცია მეტწილად ედუარდ შევარდნაძის გავლენით მომზადდა. გიორგი გოცირიძე აღნიშნავს, რომ 2010 წლის რეფორმები მორგებული იყო მიხეილ სააკაშვილის ინტერესებზე, ხოლო „2017 წლის საკონსტიტუციო რეფორმის ძირითადი ლაიტმოტივი პრეზიდენტის (გიორგი მარგველაშვილი) უფლებების შეზღუდვა იყო“. მსგავს შეხედულებას ავითარებს ვახუშტი მენაბდეც, რომელიც აღნიშნავს, რომ 2004 წლის საკონსტიტუციო რეფორმების ძირითადი მიზანი ძალაუფლების სამად გაყოფა იყო. ხოლო 2017-18 წლების რეფორმებში, გარდა მარგველაშვილის ფაქტორისა, ირაკლი კობახიძის მოსაზრებებმაც გადამწყვეტი როლი ითამაშეს.

დავით უსუფაშვილის თანახმად, 1995 წლის კონსტიტუციის შემუშავების პროცესში „თან კონსტიტუცია იწერებოდა და თან კონსტიტუციას ვსწავლობდით ყველა ერთად, სტუდენტებიც და პროფესორებიც“. შესაბამისად, გადამწყვეტი როლი საერთაშორისო გამოცდილებების გაზიარებას ჰქონდა. ავთანდილ დემეტრაშვილი იხსენებს, რომ 1995 წლის კონსტიტუციაზე მუშაობის პროცესში, კონსტიტუციონალისტები, ხშირად, სხვადასხვა ქვეყნის აკადემიასთან პირდაპირ კავშირებზე გადიოდნენ, რათა შემუშავებული კონსტიტუციის პროექტზე საერთაშორისო ექსპერტების შეფასებები გათვალისწინებული ყოფილიყო. საერთაშორისო საზოგადოების პოზიტიური შეფასებები საკონსტიტუციო რეფორმების შემდგომ პერიოდებშიც გადამწყვეტი იყო, რასაც ვახუშტი მენაბდე „თვითკოლონიზაციის“ ერთ-ერთ ფორმად აღწერს, მით უმეტეს მაშინ, როცა ქვეყნის მოსახლეობის აბსოლუტური უმრავლესობის ხმა კონსტიტუციის შექმნის და რეფორმირების პროცესში თითქმის არ ისმოდა.

2. კონსტიტუციის შექმნის და რეფორმირების პროცესების ინკლუზიურობა

თითქმის ყველა ექსპერტი მიიჩნევს, რომ არც 1995 წლის კონსტიტუციის მიღებაში და არც შემდგომი რეფორმების პროცესებში, საზოგადოების ფართო წრეებს არსებითად არ მიუღია მონაწილეობა. ვახუშტი მენაბდე ამბობს, რომ „ჩვენი კონსტიტუცია ნეოლიბერალური მოდელის კლასიკური მაგალითია, რომელიც არ ენდობა დემოკრატას და მოსახლეობას“. შესაბამისად, ამ პროცესებში მოსახლეობის ჩართულობა სუსტი, ხოლო ელიტების მმართველობა გადამწყვეტია. მეორე მხრივ, დავით უსუფაშვილი მოსახლეობის ჩართულობის სიმცირეს სხვა ფაქტორით ხსნის. მისი აზრით, „კანონის უზენაესობის განცდა და, შესაბამისად, მთავარი კანონის, კონსტიტუციის სარგებლიანობის განცდა საზოგადოებაში ჩაწიხლული და მოცელილ იქნა, როდესაც ავტომატმა და ზარბაზანმა გადაწყვიტა [პოლიტიკური] საკითხები და არა კონსტიტუციამ და კონსტიტუციურმა ჩანაწერებმა. ამ მოვლენამ საზოგადოებას დაანახა, რომ შეიძლება გქონდეს კონსტიტუცია, რომელსაც თავზე გადაგვახევდნენ“. უსუფაშვილის აზრით, ამ მოვლენებმა მოსახლეობა კონსტიტუციების შემუშავების პროცესებიდან გარიყა და მათი სახელმწიფოებრივი და კონსტიტუციური საკითხებით დაინტერესება უკიდურესად შეასუსტა, რაც „სამწუხაროდ, დღევანდელი დღემდე გაგრძელდა“. შედეგად, კონსტიტუციების შემუშავების პროცესში მონაწილეობა „შემოიფარგლებოდა ოფიციალურ სტრუქტურებში წარმოდგენილი მოქალაქეების წრით“.

ვახტანგ ხმაღამის მიხედვით, 1995 წლის კონსტიტუციის პროექტზე მუშაობის პროცესში საკონსტიტუციო კომისიის ერთ-ერთ სამუშაო ჯგუფს ერქვა ეროვნულ უმცირესობათა სამუშაო ჯგუფი, რომელმაც კონსტიტუციაში არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების საკითხების ცალკე ასახვა მიზანშეწონილად არ მიიჩნია. შესაბამისად, ეს საკითხები ადამიანის უფლებების საკითხების ქვეშ გააერთიანა. ხოლო კონსტიტუციის შემდგომი რეფორმირების პროცესში ასეთი ცალკე მდგომი სამუშაო ჯგუფების შექმნის აუცილებლობა აღარ დამდგარა. თუმცა, თავად ხმაღამევე აღნიშნავს, რომ მაშინდელი პოლიტიკური რეალობის გათვალისწინებით, არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების პოლიტიკური აქტიურობა არ იყო თვალშისაცემი და არც ეროვნულ საბჭოში (პარლამენტში) და არც კომისიებში, წარმოდგენილი არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენლების აქტიური როლი არ იყო გამოკვეთილი. ეს გვაფიქრებს, რომ ეროვნულ უმცირესობათა სამუშაო ჯგუფის გადაწყვეტილება არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების საკითხების კონსტიტუციასა და კანონმდებლობაში ცალკე არგამოტანის შესახებ, თავად ცენტრმა და დომინანტმა ჯგუფმა მიიღო.

კონსტიტუციის შემუშავების და რეფორმირების პროცესის ინკლუზიურობის შესახებ კითხვაზე, უსუფაშვილი იხსენებს, რომ 1993 წლის გაზაფხულზე, როცა სასწავლო ვიზიტით ჩიკაგოს უნივერსიტეტში საქართველოდან 5 ახალგაზრდა ჩავიდა, მათ შორის ერთ-ერთი ეთნიკურად აფხაზი იყო. რაც, გარკვეულწილად, ამ პროცესში ინკლუზიურობის შემოტანის მცდელობად შეიძლება ჩაითვალოს. თუმცა, უსუფაშვილის განმარტებით, ამ ვიზიტში სხვა ეთნიკური ჯგუფების არარსებობა, ზოგადად, სუსტი ჩართულობით იყო გამოწვეული, რაც ინკლუზიურობის საკითხის არაარსებით გაგებაზე მიგვითითებს.

ვახუშტი მენაბდე მიიჩნევს, რომ 2017-18 წლის საკონსტიტუციო რეფორმაში არ ისმოდა განსხვავებული იდენტობების მქონე საზოგადოების სხვადასხვა სეგმენტის ხმა. თუმცა საზოგადოების ძირითადი ნაწილის ხმები ისმოდა ლიბერალურ და კონსერვატიულ ელიტებს შორის ისეთ საკითხებზე კამათში, როგორცაა ქორწინება, რელიგია, მიწის გასხვისება და ა.შ., ხოლო მემარცხენე ფრთის მკვეთრი ხმა ისმოდა ისეთ დისკუსიებში, რომელიც 94-ე მუხლს და სოციალური სახელმწიფოს პრინციპს ეხებოდა.

თითქმის ყველა რესპონდენტის შეფასებით, არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების ჩართულობა კონსტიტუციის შემუშავების და რეფორმირების პროცესებში მიზერული იყო. ავთანდილ დემეტრაშვილი და ვახტანგ ხმაღაძე ამ ფაქტს 1995 წლის კონსტიტუციის შემუშავების პროცესში ქვეყანაში არსებული პრობლემებით ხსნიან. ამასთანავე, დღეს არსებული ჩართულობის სიმცირე რესპონდენტების მხრიდან სხვა ფაქტორებით აიხსნება. გიორგი გოცირიძე აცხადებს, რომ 2017-18 წლების რეფორმების დროს კომისიაში იყვნენ არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენლები, თუმცა მათ ხმა არ ამოუღიათ. გოცირიძის აზრით, არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენლებმა თავად უნდა ამოიღონ ხმა და მოითხოვონ ის საკითხები, რაც მათ აწუხებთ. გოცირიძე აღნიშნავს, რომ 2017-18 წლის რეფორმის დროს საზოგადოების სხვადასხვა სეგმენტის წარმომადგენლები საკუთარ წუხილებს, ხშირად, კომისიის მიღმაც ახმოვანებდნენ და ისეთ საკითხებზე, როგორცაა გარემოს დაცვა და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების უფლებები, მედიის და საზოგადოებრივი აზრის გავლენით, კომისიის შიგნით იწყებოდა დისკუსიები. არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების პოლიტიკური მონაწილეობის საკითხზე კი, ასეთი გამოცდილება არ არსებობდა.

3. ყურადღების მიღმა დარჩენილი საკითხები

ინტერვიუების დროს რესპონდენტებმა რამდენიმე მნიშვნელოვან საკითხზე გაამახვილეს ყურადღება. ვახტანგ ხმაღაძის განმარტებით, 1995 წლის კონსტიტუციაში ტერიტორიული მოწყობის საკითხის გარდა, ყურადღების მიღმა სხვა საკითხი არ დარჩენილა. ამ საკითხის კონსტიტუციაში გამოტოვება, კი ქვეყანაში არსებული მდგომარეობით იყო გამოწვეული. ამასთანავე, თავად ხმაღაძე აღნიშნავს, რომ „ერთ-ერთი უმთავრესი პრობლემა სამოქალაქო ინტეგრაციის გზაზე იყო და, სამწუხაროდ, დღემდე არის, მიუხედავად იმისა, რომ 30 წელი გავიდა, ეს გახლავთ ენის პრობლემა. [1995 წელს] როცა კომისიაში განვიხილავდით, იქ ითქვა, რომ მოდით, შევქმნათ პირობები იმისათვის, რომ ამ ხალხმა ისწავლოს ენა, რადგან ენის გარეშე ჩართვა ქვეყნის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, კონკრეტულად კი მის პოლიტიკურ ნაწილში, პრაქტიკულად შეუძლებელია. ამიტომ მოდით, ეს იყოს აღმასრულებელი ხელისუფლების გასაკეთებელი ნაწილი და მათ ეს გააკეთონ. ეს უნდა იყოს ბიუჯეტით, თანხებით და ა.შ. ამიტომ არ ჩაიწერა რაიმე განსაკუთრებული გამოკვეთა ამ ეთნიკური ნიშნისა“.

დავით უსუფაშვილის თანახმად, „ბევრი რამ იყო ყურადღების მიღმა დარჩენილი. საკონსტიტუციო სასამართლო რომ უნდა შექმნილიყო, ეს ბოლო მომენტში გადაწყდა. იმიტომ, რომ მანამდე ეს ცნება და მოსაზრება, რომ კანონის კონსტიტუციასთან შესაბამისობა ადამიანის უფლებებითაა შეზღუდული, უდიდესი მენტალური რევოლუცია იყო, რომელიც მარტივად ვერ ხორციელდებოდა. იმიტომ, რომ მანამდე ჩვენ ვცხოვრობდით ქვეყანაში, სადაც ეწერა, რომ მოქალაქეს აქვს მხოლოდ ვალდებულებები და ის უნდა ემორჩილებოდეს სახელმწიფოს და ეს კონცეპტუალური ცვლილება იყო უზარმაზარი“.

უსუფაშვილის თქმით, დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ, როცა საქართველო კონსტიტუციას ქმნიდა, პარლამენტში არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფები იყვნენ წარმოდგენილნი, თუმცა, თანასწორობის უზრუნველყოფის ის ნორმები, რაც კონსტიტუციაში ჩაიწერა, სხვადასხვა ქვეყნის კონსტიტუციებიდან იყო გადმოწერილი. რადგანაც „კონსტიტუციის შემუშავების პროცესში პირველივე დღიდან იყო მცდელობა, რომ გავსწორებოდით საერთო ევროპულ დემოკრატიულ სტანდარტებთან. და ამ სტანდარტებთან გასწორების ნაწილში, უფლებების ნაწილშიც, აი, ეს მცდელობა გვქონდა, ამიტომ მე არ მაქვს განცდა, რომ პოლიტიკური უფლებები, სოციალური უფლებები თუ უმცირესობების უფლებები, ან კანონთან თანასწორობის სტანდარტები, უშუალოდ კონსტიტუციის ტექსტში ჩავწერეთ, იმიტომ რომ ყველას თანაბრად ჰქონდა გააზრებული, თუ ეს თითოეული ჩვენი თანამოქალაქისთვის რამდენად მნიშვნელოვანია, რომელიც არის უმცირესობების წარმომადგენელი. არამედ, ეს ჩავწერეთ უფრო მეტად იმიტომ, რომ ჩვენ ხომ ევროპული სტანდარტები უნდა შეგვექმნა კონსტიტუციაში? ამიტომ ვუყურებდით, პოლონეთში რა წერია და საფრანგეთში რა წერია“. ხოლო ამ პროცესებში უმცირესობების ჩართვა მთლიანად გამოგვრჩა.

ვახუშტი მენაბდე მიიჩნევს, რომ 2017-18 წლის რეფორმის დროს რაიმე საკითხი ყურადღების მიღმა არ დარჩენილა. თუმცა, მისი აზრით, რიგი საკითხების ბედი წინასწარ იყო გადაწყვეტილი. მაგალითად, უნიტარული და უნიკამერალური საპარლამენტო მოდელის კრიტიკა არ ისმოდა. ასევე, კომისიაში წინასწარ ჩაკლეს ისეთ საკითხებზე დისკუსიები, როგორცაა ტერიტორიული მოწყობის და რეგიონების საკითხები.

4. უმცირესობების პოლიტიკური მონაწილეობის მექანიზმები

თითქმის ყველა რესპონდენტი მიიჩნევს, რომ არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების პოლიტიკური მონაწილეობის გასაძლიერებლად სპეციალური პოზიტიური მექანიზმების შემოღება ეფექტიანი და სწორი არ იქნებოდა. ვახუშტი მენაბდე მიიჩნევს, რომ არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების საკითხების იზოლირებულად დაყენება არასწორი იქნებოდა, რადგანაც „ჩვენ გვჭირდება უნივერსალური მექანიზმები, რომლებიც ყველას უკეთეს დემოკრატias მოუტანდა, ხოლო, ცალკეული ჯგუფების პოლიტიკაში ჩართვის მექანიზმებზე ექსკლუზიური ხაზგასმა არასწორია. ჩვენ უნდა შევქნათ ისეთი ინსტიტუტები, რომლებიც ყველას მისცემს შესაძლებლობას, რომ გახდეს უფრო აქტიური“. მისი აზრით, საჭიროა მსუბუქი მექანიზმები, რადგანაც ჩვენს საზოგადოებაში არ ყოფილა კონფლიქტი, ხოლო პოზიტიური მექანიზმები საჭიროა მაშინ, როცა ეთნიკურ ჯგუფებს შორის არის კონფლიქტი, ან არსებობს პოსტკონფლიქტური სიტუაცია. მისი თქმით, „სხვადასხვა გზებით

და ნეიტრალური მექანიზმებით უნდა შევეცადოთ, რომ ბუნებრივად მოხდეს პოლიტიკური მონაწილეობის გაზრდა, ხოლო თუ აღმოვაჩენთ, რომ ნეიტრალური მექანიზმები ვერ შევლის, მაშინ, შესაძლოა, პოზიტიური მექანიზმები გახდეს საჭირო“.

პოზიტიური მექანიზმების შესახებ საუბრისას უსუფაშვილი აცხადებს, - „ხელოვნური, მექანიკურად აწყობილი სამართლიანობის და თანასწორობის მე ნაკლებად მჯერა. მე მჯერა უფრო ღრმად ფესვგამდგარი სამართლიანობის და თანასწორობის, რომელიც კულტურის და მენტალობის შედეგია. მე არ ვარ ასეთი ზომების წინააღმდეგი, მაგრამ მე ვერ ვიქნები მხოლოდ ასეთი ზომების გატარების იმედზე. შესაძლოა, ეს ზომები იყოს ცინულმჭრელი“. თუმცა, ასეთ პოზიტიურ მექანიზმებს სხვა ტრანსფორმაციული რეფორმებიც უნდა მოჰყვეს, როგორცაა თვითმმართველობის რეფორმა.

ვახტანგ ხმაღამის აზრით, „ხაზი არ უნდა გავუსვათ მოქალაქეების რაიმე ნიშნით გამოყოფას და განსხვავებას, სამაგიეროდ, უნდა შევქმნათ ის პირობები, რომ სამოქალაქო ინტეგრაციას მაქსიმალურად შეეწყოს ხელი“. მისი აზრით, „ნებისმიერი კვოტირება აუარესებს ხარისხს, ამიტომ მე ასეთი კვოტირებების მომხრე არც ვიყავი და არც ვარ“. ხმაღამის მიხედვით, ასეთი მექანიზმები, ხშირად ომგამოვლილ ქვეყნებში გვხვდება, რათა ეთნოსებს შორის პოლიტიკური მონაწილეობა და თანამშრომლობა გაძლიერდეს. ხოლო, რადგანაც, „საუკუნეების განმავლობაში, საქართველოში ეთნოსთა შორის დაპირისპირება და ომი არ ყოფილა, უნდა გადავხედოთ ჩვენს ისტორიას და დავინახოთ, რა პოზიტიური მექანიზმებით შევძელით აქამდე მშვიდობიანად მოსვლა“.

პოზიტიური მექანიზმების შესახებ საუბრისას, ავთო დემეტრაშვილი აცხადებს, - „მე წინააღმდეგი ვარ ყველაფრის (დარეზერვებული სკამები, კვოტირება, ეთნიკური ნიშნით პოლიტიკური პარტიების დაშვება), რაც ჩამოთვალეთ. ნუ რაღაც ძვრები არის ქალების კვოტირების კუთხით და ქალების კვოტირება საარჩევნო სიებში უნდა იყოს დადგენილი. ამას მე მხარს დავუჭერ“. ხოლო კითხვაზე, თუ რა განსხვავებაა ქალების კვოტირებასა და ეთნიკური უმცირესობების კვოტირებას შორის, დემეტრაშვილი პასუხობს, რომ „მე მაშინ გავაერთიანებდი და ვიტყვოდი, რომ უნდა იყოს კვოტირებული ქალები და ამ ქალებს შორის რაღაცა პროცენტი უნდა იყოს ეროვნული უმცირესობა“.

5. უსაფრთხოების პერსპექტივის გავლენა

ლიტერატურაში არადომინანტური ჯგუფების პოლიტიკური მონაწილეობის საკითხს ორი ამოსავალი წერტილი აქვს - უსაფრთხოება და უფლებები. თუმცა, უსაფრთხოების პერსპექტივა ხშირად სტაბილურობის შექმნის დევიზით პოზიციონირებს, მკვლევრების ნაწილი სტაბილურობას უფლებების პერსპექტივაში ხედავს, რომელიც სტრუქტურული უთანასწორობის და სისტემური დისკრიმინაციის დამარცხების გზით ქმნის სამართლიან სისტემას, სადაც მიზანი არსებითი თანასწორობის მიღწევაა (Verstichel, 2010).

აღსანიშნავია, რომ ინტერვიუების განმავლობაში, არცერთი კითხვა უსაფრთხოების ხედვაზე არ ყოფილა მიმართული და კითხვების ფორმულირება უფლებების პერსპექტივას ემყარებოდა. მიუხედავად ამისა, თითქმის ყველა რესპონდენტი ამ საკითხზე საუბრისას ახსენებდა უსაფრთხოების პრიზმას. მენაზდის აზრით, საქართველოს ლიბერალური და

კონსერვატორული ელიტების მიერ წარმოდგენილი ნაციონალური პროექტი მთლიანად უსაფრთხოების პარადიგმაზე დგას, სადაც არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფები საფრთხის პრიზმიდან არიან დანახულნი. ეს პერსპექტივა გავლენას ახდენს სხვა საკითხებზეც, მაგალითად, „უმცირესობების ენის საკითხი არის საფრთხე, აჭარის ავტონომიის გაძლიერება არის საფრთხე, რეგიონალიზმზე საუბარი ხშირად საფრთხედ მიიჩნევა, თვითმმართველობის ან ორპალატიანი პარლამენტის მიღება მონიშნულია საფრთხედ“. გიორგი გოცირიძის თანახმად, უმცირესობების აქტიური პოლიტიკური მონაწილეობის საკითხი, მათ შორის, აჭარის ავტონომიის თემის სიღრმისეული განხილვაც, სეპარატიზმთან და საფრთხეებთან იყო ასოცირებული. ვახტანგ ხმალადის აზრით კი, უმცირესობების პოლიტიკური მონაწილეობის საკითხი იწვევდა შიშებს, როგორც უმრავლესობაში, ისე უმცირესობებში. ხოლო მაშინ, როცა გულწრფელი ინტერვიუების ჩატარებაც კი საფრთხის პერსპექტივის გავლენების გარეშე შეუძლებელია, ადვილი წარმოსადგენია, თუ არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების პოლიტიკური მონაწილეობის გაძლიერების საკითხზე პოზიტიური მექანიზმების კონსტიტუციაში ასახვა რამდენად ძნელი იქნებოდა.

შეჯამება

კონსტიტუციების შექმნის და პოლიტიკური რეფორმების არსებითი და პირველადი მიზანი, უმეტესად, ძალაუფლების შებოჭვა, ინკლუზიური და დელიბერაციული მექანიზმების შექმნა და ადამიანის უფლებების მაღალი სტანდარტების დაცვაა. თუმცა, ინტერვიუების საფუძველზე დგინდება, რომ ბოლო 30 წლის განმავლობაში, საქართველოში კონსტიტუციურ და პოლიტიკურ რეფორმებს მეტწილად მმართველი პარტიების მხრიდან ძალაუფლების გადანაწილების და შენარჩუნების ინტერესი უფრო ჰქონდა. ჩემი მოსაზრებით, ზემოთ ნახსენები პოლიტიკური მიზნების ყურადღების მიღმა დარჩენას, ხშირად აკადემიურ და საზოგადოებრივ სივრცეებში სიღრმისეული და საფუძვლიანი დისკუსიების იშვიათობაც უწყობს ხელს. ასეთი განხილვების იშვიათობის პირობებში კი, თვალშისაცემია ექსპერტებს შორის დამკვიდრებული ვიწრო მოსაზრება, რომ არადომინანტური ჯგუფების პოლიტიკური მონაწილეობის სპეციალური და პოზიტიური მექანიზმები მხოლოდ ომგამოვლილ და პოსტკონფლიქტურ ქვეყნებშია მისაღები. სინამდვილეში, სხვადასხვა კვლევით დასტურდება, რომ ასეთი მექანიზმების გამოყენება, ხშირად, მკვეთრი ძალაუფლებრივი ასიმეტრიის, უთანასწორობის და უსამართლობის აღმოფხვრის არსებითი და გამოცდილი მეთოდია, მიუხედავად იმისა, არსებობდა თუ არა ქვეყანაში ომის ან კონფლიქტის გამოცდილება (Narang, 2002; Henrard, 2005; Smith, 2007; Krook & O'Brien, 2010; Bird, 2014; Kulich, Ryan, & Haslam, 2014).

ნათელია, რომ ამ საკითხზე ხანგრძლივი და ინკლუზიური დისკუსიები, მათ შორის, არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების ჩართულობით, ერთი მხრივ, კონსტიტუციური და პოლიტიკური რეფორმების მიზნებს წარმოაჩენდა უკეთესად, ხოლო, მეორე მხრივ, არადომინანტური ჯგუფების გამოწვევების ახალ განზომილებებს დაგვანახვებდა. თუმცა, პოლიტიკური და კონსტიტუციური რეფორმების პროცესებიდან მოსახლეობის უმეტესი

ნაწილის ინტერესების და საჭიროებების განდევნის პარალელურად, აშკარაა არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების ორმაგი გარიყვის პრობლემა.

შეჯამების სახით უნდა ითქვას, რომ დამოუკიდებლობის მოპოვებიდან დღემდე, საქართველოში არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების პოლიტიკური მონაწილეობის არსებითი გადააზრება, კონსტიტუციაში თანასწორობის შესახებ ფორმალური ჩანაწერების მიუხედავად, არ მომხდარა. აღნიშნული, ხშირად, საჯარო ცხოვრების ყველა დონეზე სახელმწიფო ენის დომინაციისა და უმცირესობების ენის ადმინისტრაციულ წარმოებაში განდევნის პოლიტიკის, არაქართულენოვანი მოსწავლეების მიმართ მკვეთრად უხარისხო და უთანასწორო განათლების პოლიტიკის, და გამრიყავი დისკურსების კვალდაკვალ, საქართველოს არადომინანტური ეთნიკური ჯგუფების გამოთიშულობას აძლიერებს.